

Sondaże religijności Polaków - elaboracja nowej metodologii

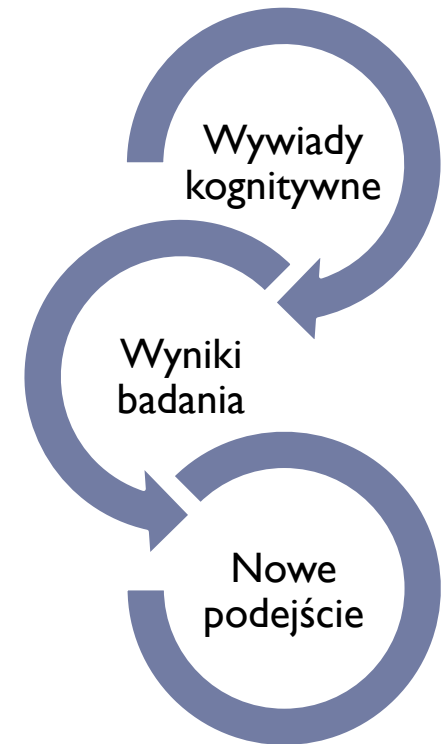
Marta Bożewicz

Instytut Socjologii Uniwersytet Warszawski

Punkt wyjścia

1. Religijność trudnym tematem badań, a jednocześnie często wykorzystywana jako zmienna niezależna
2. Nie wiadomo co kryje się pod pojęciami, których używamy – jak ludzie rozumieją bycie „wierzącym”, kto się za takiego uważa
3. Z pomocą przychodzą badania kognitywne

Plan prezentacji

Badania kognitywne

- ▶ metoda wywiadów kognitywnych, rozwijana od lat 80. w celu testowania kwestionariuszy (Beatty, Willis 2007)
- ▶ służy identyfikowaniu potencjalnych źródeł błędów w odpowiedziach badanych i podnoszeniu trafności oraz przejrzystości narzędzi (Willis 1999, Collins 2003, Drennan 2003, Tourangeau 1984)
- ▶ traktowana jako jedna z technik pilotażu, może być wykorzystywana także później
- ▶ prowadzi do poznania sposobu rozumienia i interpretowania pytań ankietowych przez respondentów oraz sposobu dochodzenia do udzielanych odpowiedzi
- ▶ *Głośnomyślenie i sondowanie* – celem wywołanie u respondenta dodatkowej wypowiedzi związanej z odpowiedzią udzieloną na pytanie kwestionariusza

Przedmiot badania

Bloki dotyczące religijności z ogólnodostępnych sondaży realizowanych w Polsce:

- ▶ World Values Survey – 7 pytań
- ▶ Zamiennie z European Social Survey – 5 pytań
- ▶ CBOS – 5 pytań
- ▶ ISKK – 13 pytań
- ▶ Pytania pogłębiające – znaczenie niektórych pojęć, porównanie pytań, kategorii
 - ▶ I tura: 18 wywiadów (maj-lipiec 2016)
- ▶ Nowe wersje pytań
 - ▶ II tura: 18 wywiadów (październik-listopad 2016)

Wyniki badania - Częstość chodzenia do kościoła

Nie licząc ślubów, chrztów i pogrzebów, jak często chodzi Pan(i) do kościoła?

- 1) częściej niż raz na tydzień
- 2) raz na tydzień
- 3) raz w miesiącu
- 4) w Boże Narodzenie, Wielkanoc lub w inne święta
- 5) raz na rok
- 6) rzadziej niż raz na rok
- 7) nigdy lub prawie nigdy
- 1) Trudno powiedzieć

WVS

Poza sytuacjami szczególnymi, takimi jak śluby czy pogrzeby, mniej więcej jak często bierze P. obecnie udział w mszach, nabożeństwach lub spotkaniach religijnych?

- 1) Codziennie
- 2) Częściej niż raz w tygodniu
- 3) Raz na tydzień
- 4) Co najmniej raz w miesiącu
- 5) Tylko z okazji szczególnych świąt
- 6) Jeszcze rzadziej
- 7) Nigdy
- 88 (Trudno powiedzieć)

ESS

Czy bierze Pan(i) udział w praktykach religijnych, takich jak: msze, nabożeństwa lub spotkania religijne?

- 1) Tak, zazwyczaj kilka razy w tygodniu
- 2) Tak, raz w tygodniu
- 3) Tak, przeciętnie jeden lub dwa razy w miesiącu
- 4) Tak, kilka razy w roku
- 5) czy też w ogóle Pan(i) w nich nie uczestniczy?

CBOS

Wyniki badania - cytaty

Częstość chodzenia do kościoła

„ - No właśnie no i, tamto pytanie było fajniejsze, dlatego że odróżniało tę sytuację w której czasami ktoś bierze udział z powodów zupełnie niereligijnych, powiedzmy. Więc ja na przykład powiedziałbym, że kilka razy w roku mi się zdarza, ale to wcale nie dlatego, że odczuwam potrzebę, żeby przyjść do kościoła na przykład. Tylko jest to związane, nie wiem, mój brat miał ślub 2 tygodnie temu, uczestniczyłem w tej mszy jako uczestnik.” [W5]

- „ - No to kilka razy w roku. Zasadniczo to tylko święta, nie więcej.
- - Czyli właściwie precyzyjniej byłoby „tylko w święta” albo na przykład „dwa razy w roku”, tak?
- - Tak i tutaj nie ma jeszcze... [przewraca kartki do ankiety WVS] tutaj są wykluczone śluby, chrzty i pogrzeby.” [W3]

- „ Może nie zazwyczaj kilka razy w tygodniu. Ahh... jeżeli chodzi o msze, to na pewno są raz w tygodniu. A dodatkowe spotkania religi/ nie to myślę, że kilka razy w tygodniu już nie.” [W9]

- ”W sensie to nie jest dla mnie problem, żeby jakby obchodzić święta... katolickie. Ale to też nie jest tak, że je bardzo przeżywam.
- - Ale akceptujesz to, że to jest ważne dla Twoich bliskich, tak, rodziców... ?
- - Tak, tak, całkowicie. No jakby, no przeważnie, przede wszystkim dla żony.” [W16]

Nie wliczając ślubów, chrztów i pogrzebów, jak często bierze Pan(i) udział w mszy, nabożeństwie lub spotkaniu religijnym dlatego, że czuje Pan(i) taką potrzebę?

codziennie	1%	} 43%
częściej niż raz w tygodniu	5%	
co niedzielę	37%	
mniej więcej raz w miesiącu		22%
w Boże Narodzenie i/lub Wielkanoc		15%
rzadziej		11%
nigdy		10%
Odmowa odpowiedzi		1%

Sondaż zrealizowany przez CBOS metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 1–11 grudnia 2016 roku na liczącej 1136 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Generalny stosunek do wiary

Niezależnie od tego, czy chodzi Pan(i) do kościoła czy nie, czy uważa Pan(i) siebie za osobę:

- 1) religijną
- 2) niereligijną
- 3) ateistę – niechętną kościołowi
- 1) trudno powiedzieć

WVS

Niezależnie od udziału w praktykach religijnych, czy uważa Pan(i) siebie za osobę:

- 1) głęboko wierzącą
- 2) wierzącą
- 3) raczej niewierzącą
- 4) całkowicie niewierzącą

CBOS

Niezależnie od swojej przynależności do konkretnej religii lub wyznania, jak określiłby/-aby P. stopień swojej religijności? Odpowiadając, proszę posłużyć się skalą.

W ogóle niereligijny/-a

00 01 02 03 04 05 06 07 08 09 10 88

Bardzo
religijny/-a

(Trudno
powiedzieć)

Czym jest wiara?

Proszę wskazać jedno stwierdzenie, które najlepiej odnosi się do Pana(i) wiary?

- 1) Wyniosłem(am) wiarę z domu i podtrzymuję przekazaną mi tradycję
- 2) Moja wiara raz słabła, raz wzmacniała się i dziś wiem, że zasady wiary trzeba godzić z życiem
- 3) W pewnym momencie życia gruntownie przemyślałem(am), w co i dlaczego wierzę lub nie wierzę
- 4) Pod wpływem głębokiego przeżycia wybrałem(am) wiarę i postanowiłem(am) podporządkować jej swoje życie

„- No coś między 2, a 3. Coś, że miałam taki moment gorszy i teraz wydaje mi się, że mam jeden z lepszych momentów, ale to chyba dlatego, że pewne rzeczy sobie przemyślałam i już miałam dojrzały stosunek do tego. Więc trzy.” [W4]

„- No ja z domu nie wyniosłam tak wiary intelektualnej, powiedzmy. Ja tą wiarę intelektualną, czyli jakieś rozważania nad Pismem Św., istotą Boga to miałam w szkole. Kościół, na pewno uczestnictwo regularne to na pewno wzmocniło, ale później dalej niestety, teraz akurat jestem w fazie osłabnięcia tego wszystkiego. Ja akurat się tego wstydzę i uważam, że to jest słabość moja, ale ja cały czas, i to powtarzam w rozmowie z księżmi, mam nadzieję, że przyjdzie ten argument i, że mnie przyciągnie.” [W3]

Czym jest wiara?

Nierzadko rozmówcy nie mają wątpliwości, że trafnie charakteryzuje ich pierwsze tzn. podtrzymywanie tradycji wiary wyniesionej z domu:

- Jeden z badanych dodaje, że tak właśnie robi „*bo chce*” [W8]
- Inna rozmówczyni w dojrzałym wieku komentuje krótko „*No to tylko numer 1.*” [W9]
- Nie jest więc problemem przyznanie się, że w swoim życiu religijnym nie dokonało się ani gruntownych przemyśleń ani nie doświadczyło głębokich przeżyć

„- Ktoś kto tylko podtrzymuje tradycję, to prędzej czy później z kościoła wyjdzie, bo będzie się czuł znudzony tym, co się w kościele dzieje, bo nie będzie rozumiał tego. Ja w pewnym momencie, już byłam bardzo dorosła już miałam swoje dzieci, stwierdziłam, że mi to nie wystarcza. Że to wszystko co ja słyszę w kościele, że ja nic z tego nie rozumiem. I dowiedziałam się, że mogę uczestniczyć w takiej wspólnocie, że ktoś mi to będzie tłumaczył. I wtenczas uznałam, że moja wiara ma wiele wspólnego z życiem, że nie jest tak, że tutaj się modłę, a tam gdzieś mam resztę życia. Więc ja w pewnym momencie powiedzmy tej formacji we wspólnocie postanowiłam tak kształtować swoje życie żeby przyjmować prawdy wiary. Ale słowo „wybrałam wiarę” też nie jest poprawne bo tak naprawdę Boga wybrałam. Postanowiłam głębiej wejść w prawdy wiary, poznawać naukę Kościoła i podporządkowywać jej swoje życie.” [W10]

Badanie ogólnopolskie

Proszę wskazać jedno stwierdzenie, które najlepiej odnosi się do Pana(i) wiary?

Wyniosłem(a)m wiarę z domu i podtrzymuję przekazaną mi tradycję	60%
Moja wiara raz słabła, raz wzmacniała się i dziś wiem, że zasady wiary trzeba godzić z życiem	15%
W pewnym momencie życia gruntownie przemyślałem/am, w co i dlaczego wierzę lub nie wierzę	16%
Pod wpływem głębokiego przeżycia wybrałem/am wiarę i postanowiłem/am podporządkować jej swoje życie	4%
Odmowa odpowiedzi	5%

*stwierdzenia rotowane

Porównanie metodologii

Proszę wskazać jedno stwierdzenie, które najlepiej odnosi się do P. wiary?	Wyniosłem(a)m wiarę z domu i podtrzymuję przekazaną mi tradycję	Moja wiara raz słabła, raz wzmacniała się i dziś wiem, że zasady wiary trzeba godzić z życiem	W pewnym momencie życia gruntownie przemyślałem(a)m, w co i dlaczego wierzę lub nie wierzę	Pod wpływem głębokiego przeżycia wybrałem(a)m wiarę i postanowiłem(a)m podporządkować jej swoje życie	Ogółem
	procentowanie w kolumnach				
głęboko wierzącą	8	4	4	19	7
wierzącą	91	90	62	79	85
raczej niewierzącą	1	6	20	2	5
całkowicie niewierzącą			13		2
Odmowa odpowiedzi		1	1		1
N=	688	167	187	42	1084

Kilka wniosków

Odpowiedzi na nowe pytanie o wiarę nie pokrywają się z odpowiedziami na dotychczasowe pytanie, wręcz przeciwnie – ukazuje ono nowy wymiar zróżnicowania religijnego Polaków

Dzieje się tak dlatego, że pod pojęciem „wierzący” kryją się bardzo odmienne postawy: od bardzo zaangażowanych w życie religijne, którzy zaniżają swoją religijność do osób praktykujących nieregularnie, którzy nie przemyśleli swojej religijności

Odpowiedzi na nowe pytanie o wiarę są stabilne w czasie, a więc ich rozkład nie był dziełem przypadku*

*sondaż zrealizowany przez CBOS metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 1–8 marca 2018 roku na liczącej 1092 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski

Nowy – jakościowy sposób pytania o wiarę – mówi więcej o religijności Polaków niż autodeklaracja wiary i dotychczasowa typologia

Nie wliczając ślubów, chrztów i pogrzebów, jak często bierze P. udział w mszy, nabożeństwie lub spotkaniu religijnym dlatego, że czuje P. taką potrzebę?	Proszę wskazać jedno stwierdzenie, które najlepiej odnosi się do P. wiary:				
	Wyniosłem(a)m wiarę z domu i podtrzymuję przekazaną mi tradycję	Moja wiara raz słabła, raz wzmacniała się i dziś wiem, że zasady wiary trzeba godzić z życiem	W pewnym momencie życia gruntownie przemyślałem(a)m, w co i dlaczego wierzę lub nie wierzę	Pod wpływem głębokiego przeżycia wybrałem(a)m wiarę i postanowiłem(a)m podporządkować jej swoje życie	Ogółem
codziennie	1%	0%	1%	0%	1%
częściej niż raz w tygodniu	6%	2%	3%	14%	5%
co niedzielę	44%	32%	14%	51%	38%
mniej więcej raz w miesiącu	25%	25%	10%	16%	22%
w Boże Narodzenie i/lub Wielkanoc	13%	16%	21%	5%	15%
rzadziej	7%	18%	19%	9%	11%
nigdy	4%	7%	31%	5%	9%
Ogółem	100%	100%	100%	100%	100%
N=	688	166	183	43	1080

Charakterystyka nowej typologii

- ▶ **Gorliwie wierzący/świadomego wyboru** (5,5% dorosłych mieszkańców Polski): częściej to kobiety z wyższym wykształceniem, zajmujące kierownicze stanowiska lub specjalistyczne zawody
- ▶ **Zwyczajnie wierzący/tradycyjnie religijni** (37,5% społeczeństwa): częściej to starsze osoby ze wsi
- ▶ **Okazyjnie religijni** (36% Polaków): częściej to młodzi ludzie (25-34 lata)
- ▶ **Poza Kościołem** (21% społeczeństwa): częściej to mieszkańcy dużych miast tzn. powyżej 100 tys. i 500 tysięcy mieszkańców

Porównanie typologii – dotychczasowa

Czy w okresie Wielkiego Postu stara się P. jakoś ograniczać rozrywki..?	Wierzący i praktykujący	wierzący i niepraktykujący	niewierzący i praktykujący	niewierzący i niepraktykujący	Ogółem
	procentowanie w kolumnach				
Zdecydowanie staram się ograniczać rozrywki	18	8	0	2	16
Raczej staram się ograniczać rozrywki	39	14	9	5	35
Raczej nie zwracam na to uwagi	30	32	55	29	31
Zdecydowanie nie zwracam na to uwagi	11	46	36	64	17
Trudno powiedzieć	1	0	0	0	1
N=	904	72	22	61	1059

Sondaż zrealizowany przez CBOS metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 1–8 marca 2018 roku na liczącej 1092 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Porównanie typologii – nowa

Czy w okresie Wielkiego Postu stara się P. jakoś ograniczyć rozrywki..?	gorliwie wierzący	zwyczajnie religijni	okazyjnie religijnie	poza Kościołem	Ogółem
	procentowanie w kolumnach				
Zdecydowanie staram się ograniczyć rozrywki	34	22	12	3	16
Raczej staram się ograniczyć rozrywki	41	45	33	12	35
Raczej nie zwracam na to uwagi	11	25	37	39	31
Zdecydowanie nie zwracam na to uwagi	14	6	16	45	17
Trudno powiedzieć	0	2	2	1	1
N=	44	485	329	202	1060

Preferencje polityczne – dotychczasowa

Na kandydata której partii/inicjatywy politycznej głosował(a)by Pan(i) w wyborach do Sejmu?	wierzący i praktykujący	wierzący i niepraktykujący	niewierzący i praktykujący	niewierzący i niepraktykujący	Ogółem
	procentowanie w kolumnach				
Prawo i Sprawiedliwość (PiS) (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	49	33	17	11	45
Platforma Obywatelska RP (PO RP)	12	21	17	20	13
Partia Razem	1	5	0	13	2
Wolność Janusza Korwin-Mikke	1	5	6	7	2
Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL)	5	0	0	0	5
Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD)	4	9	18	13	5
Kukiz'15	6	9	6	7	6
Nowoczesna	6	2	12	20	6
Trudno powiedzieć, jeszcze nie wiem	14	16	18	5	14
Inne partie, odmowa odpowiedzi	2	0	6	4	2
N=	646	43	17	45	751

Jabłonna, 26 września 2018

Preferencje polityczne – nowa

Na kandydata której partii/inicjatywy politycznej głosował(a)by Pan(i) w wyborach do Sejmu?	gorliwie wierzący	zwyczajnie religijni	okazyjnie religijnie	poza Kościołem	Ogółem
	procentowanie w kolumnach				
Prawo i Sprawiedliwość (PiS) (wraz z Solidarną Polską i Porozumieniem)	79	56	35	18	44
Platforma Obywatelska RP (PO RP)	3	10	14	23	13
Partia Razem		1	1	6	2
Wolność Janusza Korwin-Mikke			2	7	2
Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL)		5	5	2	5
Sojusz Lewicy Demokratycznej (SLD)		3	7	10	5
Kukiz'15	6	4	7	11	6
Nowoczesna		5	9	8	6
Trudno powiedzieć, jeszcze nie wiem, waham się	6	14	17	11	14
Inne partie, odmowa odpowiedzi	6	2	3	4	3
N=	33	353	233	133	752

Ocena IPN – dotychczasowa

Jak by Pan(i) ocenił(a) działalność Instytutu Pamięci Narodowej (IPN)?	wierzący i praktykujący	wierzący i niepraktykujący	niewierzący i praktykujący	niewierzący i niepraktykujący	Ogółem
	procentowanie w kolumnach				
Zdecydowanie dobrze	10	11	13	5	10
Raczej dobrze	38	26	30	24	36
Raczej źle	13	14	13	14	13
Zdecydowanie źle	9	20	31	30	11
Trudno powiedzieć	30	29	13	27	30
N=	904	72	22	61	1059

Ocena IPN – nowa

Jak by Pan(i) ocenił(a) działalność Instytutu Pamięci Narodowej (IPN)?	gorliwie wierzący	zwyczajnie religijni	okazyjnie religijnie	poza Kościołem	Ogółem
	procentowanie w kolumnach				
Zdecydowanie dobrze	18	12	8	6	10
Raczej dobrze	47	41	33	27	36
Raczej źle	6	10	15	19	13
Zdecydowanie źle	11	6	14	20	11
Trudno powiedzieć	18	31	30	28	30
N=	44	485	329	202	1060

Nowa typologia religijności w prostszy sposób przekłada się na inne kwestie, jest zatem lepiej sformułowana. Dodatkowo nie powoduje utraty żadnych informacji, a nawet czyni rozkłady bardziej przejrzystymi. Można więc wnioskować, że jest trafnym i rzetelnym narzędziem pomiaru zaangażowania religijnego.

Dziękuję za uwagę

Marta Bożewicz
Instytut Socjologii Uniwersytet Warszawski